

**DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS
TÉZISEI**

VINCZE JUDIT

MOSONMAGYARÓVÁR

2008

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

**NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
MEZŐGAZDASÁG- ÉS ÉLELMISZERTUDOMÁNYI KAR
GAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET
MOSONMAGYARÓVÁR**

Ujhelyi Imre Állattudományi Doktori Iskola

Doktori Iskola vezető:

DR. BENEDEK PÁL

intézetigazgató, egyetemi tanár, az MTA doktora

Az állati termék előállítás, feldolgozás és forgalmazás ökonómiai kérdései program

Programvezető:

DR. TENK ANTAL

egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

Témavezető:

DR. TENK ANTAL

egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa

AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ GYEPRE ALAPOZOTT ÁLLATTENYÉSZTÉSÉNEK FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI ÉS IRÁNYAI

Készítette:

VINCZE JUDIT

MOSONMAGYARÓVÁR

2008

BEVEZETÉS

Az utóbbi két évtizedben hazánkban zajló társadalmi, gazdasági és környezeti változások az – amúgy is kedvezőtlen gazdasági adottságokkal rendelkező – Észak-magyarországi Régiót (a továbbiakban: Régió) halmozottan hátrányos helyzetbe hozták. A vizsgált Régió halmozottan hátrányos helyzete a korábban jól prosperáló ipar leromlott állapotából, a mezőgazdasági termelés gyenge adottságaiból, a lakosság alacsony foglalkoztatottságából és az alacsony életszínvélésből adódik. A munkanélküliek magas (és jelenleg is növekvő) száma, az ott élők alacsony jövedelemszintje és életszínvonala konzerválta a szociális problémákat. Mivel az ipar újraélesztésére – rövid távon – alig van esély, ezért az ott élők számára más megélhetési lehetőségek megteremtésére lenne szükség. Olyan lehetőségekről van szó, amelyek a térséget „élhetőbbé” (s ezáltal vonzóbbá) teszik, segítve ezzel a Régió lakosságának helyben tartását is.

A gyenge talajok túlnyomó súlya, a földrajzi adottságok (hegyvidéki területek), a mezőgazdaságilag hasznosítható területek alacsony aránya és a magas munkanélküliség mellett az ipari tevékenység leépülése tartósan olyan helyzetet teremtett, amely a Régió leszakadását eredményezte.

Az átlagosnál gyengébb talajadottságok mellett a jelenleg kihasználatlan gyepre alapozott állattenyésztés lehetne a fejlesztés egyik lehetősége. Az állattenyésztés ily módon történő fejlesztése során abból kell kiindulni, hogy a Régióra alapvetően jellemző lesz az extenzív fejlesztési irányvonal és az ökológiai adottságokhoz való alkalmazkodás kényszere. Joggal remélhető, hogy ezáltal az egyes tájegységekben növekedhet a népességmegtartó képesség és a táj természetes jellegének megőrzése.

A jelenlegi viszonyok feltárásához és bemutatásához ad lehetőséget a Régióban állattenyésztéssel foglalkozók helyzetének vizsgálata. E vizsgálatok megmutatják, hogy az egyes állattenyésztési ágazatok jelenleg milyen eredményt adnak, illetve, hogy milyen a jövedelemhelyzetük.

A munka nem lenne megalapozott és teljes, ha figyelmen kívül hagyná azokat a lehetőségeket, konkrét pénzügyi forrásokat (támogatásokat), melyekkel az EU befolyásolni, illetve irányítani akarja a tagországi állati-termék előállításának jövőbeni alakulását. Ezért a vizsgálatok kiterjednek az állattenyésztés ehhez kapcsolódó EU-s forrásaira, támogatásaira is. Ezt alapozhatja meg az EU csatlakozás hatásának vizsgálata az üzemi (vállalkozási) viszonyokra, a fejlesztés lehetséges irányaira, a termékek versenyképességére és jövedelmére.

A jelenlegi körülmények, és a jövőre vonatkozó perspektivikus fejlesztési lehetőségek figyelembe vételével az alábbi célkitűzések fogalmazhatók meg:

- az Észak-magyarországi Régió gazdasága fejlettségi szintjének a meghatározása és a kapott régiós adatokból (2001-2005) a regionális versenyképességi mutatók kiszámítása;
- az Észak-magyarországi Régió mezőgazdaságának (gyepgazdálkodás, növénytermesztés, állattenyésztés) részletes helyzetelemzése a 21. század első éveiben;
- a felmért állattartók állattenyésztési tevékenységének jelenlegi helyzete és eredményességének a vizsgálata;
- a 2004-ben bekövetkezett EU csatlakozás hatásainak, következményeinek vizsgálata modellezés alkalmazásával a Régió gyepre alapozott állattenyésztésében;
- a Régió gyepre alapozott állattenyésztése fejlesztési lehetőségeinek és irányainak meghatározása, kidolgozása, alkalmazkodva környezeti feltételeihez, az állattenyésztés funkciójához, illetve feladataihoz;
- annak vizsgálata, hogy a gyepterületek kiterjedtebb hasznosítása, illetve az azon tartott állatállomány szerkezetének megváltoztatása milyen hatással lenne az állattenyésztés és az egész mezőgazdaság régió-szintű teljesítményére.

I. ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálatok első része a hazai hét tervezési-statisztikai régió közötti gazdasági különbségek bemutatásával, a regionális versenyképességi mutató kiszámításával és ezen belül az Észak-magyarországi Régió részletes elemzésével foglalkozik. Irodalmi- és különféle statisztikai adatok összegyűjtését és rendezését követően a Porter-modell segítségével összehasonlító elemzések készültek országos, illetve regionális vonatkozásban. Az Észak-magyarországi Régió gyepgazdálkodásának és állattenyésztésének helyzetvizsgálatára a KSH kiadványainak, illetve a Magyar Juhtenyésztő Szövetség és Magyar Szürkemarha Tenyésztő Egyesület kiadványaiból egyénileg gyűjtött adatok felhasználásával került sor. Az összegyűjtött adatok elsősorban az állattenyésztési ágazatok (juh, szarvasmarha, ló) állomány létszámára, telepszámára, az állattenyésztéssel foglalkozók szektoronkénti megoszlására vonatkoznak. Az adatgyűjtést, mint primer kutatási módszert az tette szükségessé, hogy a hazai statisztikai – és egyéb adatbázisokban nem állt rendelkezésre a kutatás tárgyát képező ágazati szintű adatállomány a vizsgálni kívánt – gyepre - alapozott állattartásról és annak ökonómiai paramétereiről.

A kérdőívek kitöltése a kiválasztott gazdaságokban személyesen, a gazdaságok tulajdonosainak bevonásával történt. A „látogatások” alkalmával került sor a tényszerű, konkrét adatok begyűjtésére. Jellemző a gazdálkodók bizalmatlanságára, hogy a megkeresett 12 juhászati közül 7-ben, a megkeresett 6 hús- és tejmarha tartással és 2 tejelő tehenészettel foglalkozó gazdaság közül 5-ben, a megkeresett 3 lótenyésztéssel foglalkozó gazdaság közül pedig 2-ben – gazdasági érdekre hivatkozva - nem bocsátották rendelkezésre az anyajuh -, a hús- és tejhasznú tehen -, illetve az egy kancára jutó tartási költségeket. A kérdőívek többi kérdésére azonban válaszoltak, így ezek az információk is feldolgozásra kerültek.

A gazdaságok kiválasztásának legfőbb szempontjai a következők voltak:

- ◆ a kiválasztott állattartó gazdaságok a Régióra általában is jellemző tartási-, takarmányozási rendszere kizárólag vagy túlnyomórészt gyepre alapozott állattartás legyen,
- ◆ valamint olyan állattartók legyenek, akik a reprezentativitást biztosító valós adatokkal szolgálhattak - és az ehhez szükséges pontos nyilvántartással rendelkeznek.

A primer adatokra alapozott vizsgálatok során az Észak-magyarországi Régióban állattenyésztéssel foglalkozó gazdaságok 2001-2005. évekből származó adatainak részletes vizsgálatára került sor. A vizsgált időszak viszonyainak feltárását és bemutatását szolgálja a Régióban gazdálkodók közül – a már említett szempontok alapján kiválasztott - 2 húsmarhatartó- és 1 tejlő tehenészet -, 1 lótenyésztéssel foglalkozó gazdaság, valamint 5 juhászat ökonómiai vizsgálata. E vizsgálatok arra irányultak, hogy segítségükkel be tudjuk mutatni az egyes állattenyésztési ágazatok gazdálkodásának – valós adatokra nyugvó - eredményét. A vizsgálatokhoz használt adatok elsődleges forrása az állattartással foglalkozó vállalkozások tenyésztési alapbizonylatai, mérlegbeszámolói, üzemgazdasági elemzései. Az üzemi szintű elemzések annak megállapítására irányultak, hogy a vizsgált időszakban hogyan alakult a három állatfaj (szarvasmarha, juh, ló) költség-, ár- és jövedelemhelyzete a Régióban. A vizsgálatok központi kérdése annak feltárása volt, hogy a rendelkezésre álló gyepterületek használata hogyan befolyásolja az egyes üzemek eredményét. Ennek megfelelően az adatgyűjtés a Régióban a gyepre alapozott állattenyésztési ágazatok (juh, szarvasmarha, ló) állomány létszámára, a gyepterület-gyephasználát alakulására, a gyepök állattartó képességére, az igénybe vett különféle támogatásokra és e támogatások hatásaira, továbbá a tartási- és takarmányozási körülményekre (gyephasználati formákra), a takarmányozást szolgáló területek (szántó és gyep) évenkénti megoszlására, valamint a kutatásba bevont telepek nyilvántartására terjedtek ki.

Az elsődleges adatgyűjtés alapját a kérdőíves felmérés mellett személyes elbeszélgetések is képezték, melynek szükségességét a részletesebb és mélyebb értékelhetőség, valamint a válaszadók személyes reakciójának felmérése indokolta.

A vizsgálati fázisokban bemutatott, a termelés színvonalát jellemző hazai mutatók lehetőséget adnak a regionális állati termék termelés várható jövőbeni helyzetére vonatkozó néhány következtetés levonására. Ezek a következtetések alapul szolgálhatnak a szükségszerű változtatásokhoz, a fejlesztési irányok kijelöléséhez. Mivel ezek a változtatások egyáltalán nem függetlenek az állattenyésztési termelését befolyásoló EU-szabályozás hatásától (húsmarha-, juhtartási támogatások, gyepgazdálkodás stb.), ezért kalkulációk készültek a támogatások regionális hatásairól.

Az előzőekben vázolt elemzésekből kapott eredmények alapján feltárhatók a kritikus pontok és – területek, illetve a lehetséges kitörési, fejlesztési irányok meghatározása is megtörténhet.

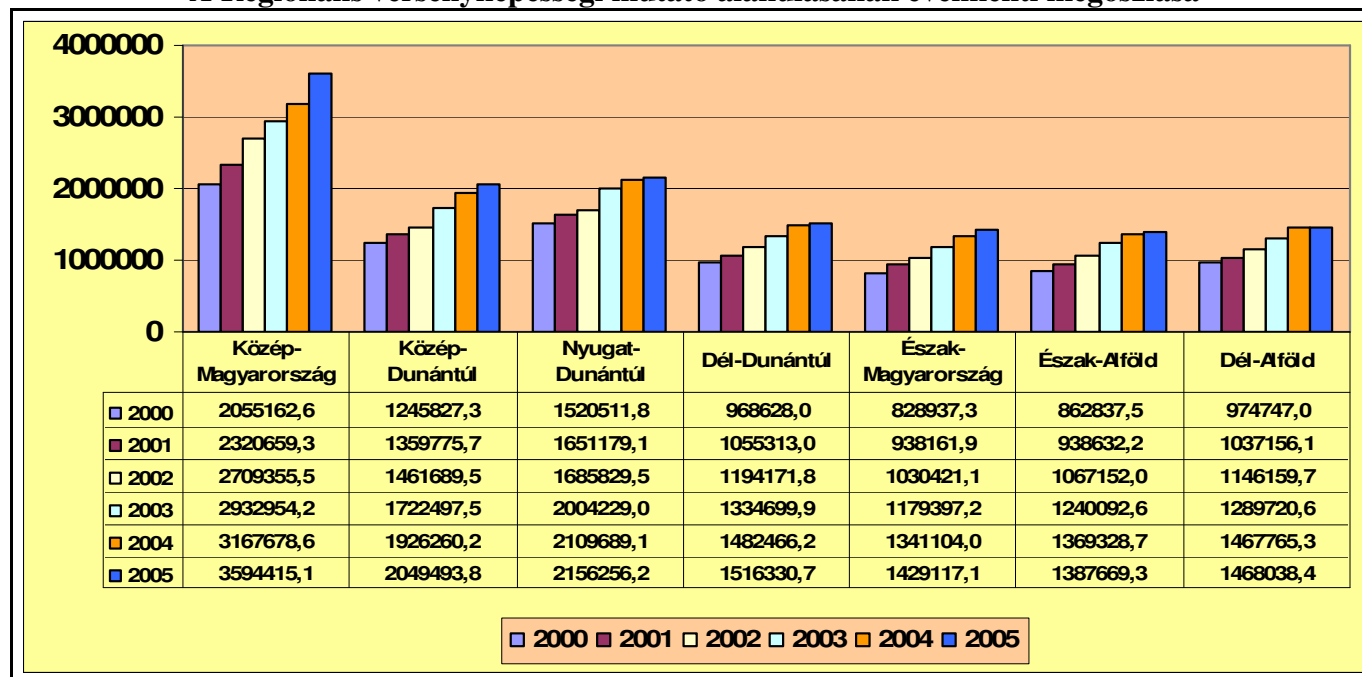
II. SAJÁT VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK ÉS AZOK ÉRTÉKELÉSE

A gazdasági mutatók alapján az Észak-magyarországi Régió az ország hét régiójából - az Észak-Alföld mellett - a legelmaradottabb térség. A Régió hátránya hosszú évek óta tetemes, a GDP országos átlagának csupán csak 64-67%-át érte el 2000-2005 között. A Régió foglalkoztatási aránya a régiók közül a legalacsonyabb, míg a munkanélküliségi ráta (10,6%) a legmagasabb volt. Az Észak-magyarországi Régió a Porter-modell alapján számított komplex regionális versenyképességi mutató szerint is az ország hét régiója között a vizsgált időszakban az utolsó helyen állt (1. ábra). A regionális versenyképesség számításához használt komponensek (az egy lakosra jutó GDP értéke, a regionális munkatermelékenység és a foglalkoztatottsági ráta) külön-külön is a Régió versenyképességének gyengeségére mutatnak rá.

A térségi problémák koncentrációját jelzi, hogy a kedvezményezett településeknek közel 77%-a három régióban, Észak-Alföldön, Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon van. Ezekben a régiókban a települések zöme kedvezőtlen adottságú. Az ország összes települése közül a vizsgált Régióban található az elmaradott települések közel 30%-a, magas munkanélküliségű 35%-, illetve az elmaradott és magas munkanélküliségű településeknek pedig 37%-a.

1. ábra

A Regionális versenyképességi mutató alakulásának évenkénti megoszlása

Forrás: Saját számítás és szerkesztés

A Régió mezőgazdasági lehetőségeit a kedvezőtlen lejtésviszonyok mellett behatárolja a kedvezőtlen talajtermőképesség is. A Régió mezőgazdasági területének aranykorona (AK) átlaga 11, az országos 19-nek ez mindössze 57%-a. A 11 aranykoronás átlagon belül 7,5% az 5 AK alatti, 37,6% a 9 AK alatti és mindössze 33,3% a 12 AK feletti terület.

A Régió hasznosított gyepterülete drasztikus mértékben csökkent, az 1996-2000. évek átlagához képest, 2005-re csaknem a felére. Ugyanakkor a termésátlagok a kétszeresére növekedtek, melynek oka a jobb területek hasznosításában rejlik. A 2005. évben a 193 561 ha gyepek csupán csak az 52,9%-át hasznosították.

A Régió mezőgazdasági tevékenységén belül viszonylag kicsi az állattenyésztés súlya. Ez azért is probléma, mivel a vizsgált Régiót alkotó három megye területe tagolt, domborzati viszonyait tekintve nagyrészt hegy- és dombvidéknek számít, s ezáltal kevésbé alkalmas szántóföldi növénytermesztésre. A Régió három megyéjében egyöntetűen kevés állatot tartanak, a kis állatsűrűség az egész Régióra jellemző. A Régió 100 hektár mezőgazdasági területére jutó számosállat jóval az országos átlag alatti (1. táblázat).

1. táblázat

100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány nagysága számosállat egységben kifejezve állatfajok szerint

	Me: számosállat egység							
	Észak-Magyarország				Magyarország			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
Szarvasmarha	6,4	6,4	6,4	6,4	10,4	9,6	9,6	9,6
Juh	1,07	0,99	0,99	0,93	1,57	1,71	1,71	1,57
Sertés	4,44	3,07	3,07	2,85	9,57	7,86	7,52	7,86

Forrás: KSH: Állatállomány Időszaki Tájékoztatói (2003c, 2004e, 2005f, 2006g) alapján saját számítás

2005-ben az állattenyésztés produktuma csupán 26%-ot tett ki a mezőgazdasági termelésből. A 100 hektár mezőgazdasági területre jutó növénytermesztési – és állattenyésztési termékek

együttes értéke alapján is az Észak-magyarországi Régió az utolsó a régiós rangsorban. 2005-ben az állattenyésztési termékekből fajlagosan csupán csak az országos átlag felét tudta megtermelni (2. táblázat). Annak ellenére van ez így, hogy a térségben közel 100 ezer hektárnyi gyepterület teljesen kihasználatlan.

2. táblázat

100 hektár mezőgazdasági területre jutó növénytermesztési-, kertészeti - és élő állat, állati termék (2005) (ezer Ft)

Megnevezés	100 hektár mezőgazdasági területre jutó növénytermesztési – és kertészeti termék	100 hektár mezőgazdasági területre jutó élő állat és állati termék	Növénytermesztés és állattenyésztés %-a
Közép- Magyarország	16 312	6 901	70,3 : 29,7
Közép- Dunántúl	14 420	10 662	57,5 : 42,5
Nyugat- Dunántúl	16 480	10 537	61,0 : 39,0
Dél-Dunántúl	16 755	8 348	66,7 : 33,3
Észak- Magyarország	13 507	4 806	73,8 : 26,2
Észak-Alföld	16 065	9 810	62,1 : 37,9
Dél-Alföld	19 555	11 130	52,4 : 47,6
Ország összesen	16 506	9 238	64,1 : 35,9

Forrás: KSH: A régió gazdasága és versenyképessége (2006c) alapján saját összeállítás és számítás

A *juhászatok* által használt gyepekre jellemző a hektáronkénti átlagosan 8,5-10 tonna zöldfü-hozam, ami 4-4,5 anyajuh és bányának tartásához elegendő. A *szarvasmarhatartóknál* a gyepek hektáronként átlagosan 8,2-9 tonnát teremnek, ami 0,8-1,1 tehén és borjának eltartására elegendő. A *lovat tartók* esetében a legelőknek hektáronként

9,2-11,3 tonna zöldfűhozama volt, ami 1,0-1,1 kanca és csikójának eltartására alkalmas.

2005-ben a húshasznú anyajuhok termelési értéke jóval meghaladta a magyar merinókét, ez az egy anyára jutó fajlagos hozamoknak volt köszönhető. A bárányértékesítés mellett további árbevételi forrást képez a gyapjú, amely régebben mindig értékesíthető termék volt, napjainkra elenyésző a jelentősége. A vizsgált években a termelési érték 90%-át a „főtermék” értékesítéséből befolyó árbevétel képezte, a kiselejtezett tenyészállat – 7%, a gyapjúból származó értékesítés 3% volt. A szürkemarha esetében a termelési értéket befolyásoló tényezők közül a borjak értékesítéséből származó árbevétel volt a legjelentősebb, míg a tejlő tehennél több, mint 85%-át a tej értékesítéséből befolyó árbevétel képezte.

Az összes költségen belül a legnagyobb arányt a közvetlen változó költségek jelentették: egy magyar merinó anyánál 52-, egy szürkemarha – 48-, egy tejlő tehennél 71-, illetve egy lónál 50%-ot képviselt. Ezzel szemben húshasznú juhok esetében a vizsgált öt év átlagában az állandó költség szerepelt a legnagyobb súllyal (53%).

A négy társas vállalkozás adatai alapján a magyar merinó tartás a vizsgált öt év mindegyikében nyereséges volt. Az Rt.-nél öt évből kettő veszteséges volt – a közvetlen állami támogatás ellenére -, a magas költségeknek, illetve a termelési értéket alapvetően befolyásoló piaci áraknak köszönhetően. Hosszú távon azok a gazdálkodók képesek nyereséget termelni, akik saját tulajdonú területen, - eszközökkel és - állománnyal, maguk termelik meg, illetve biztosítják a szükséges takarmányt és az inputok nagy részét. A vizsgált öt év mindegyike nyereséges volt a szürkemarhát tartóknál. A tejlő tehenészettel foglalkozó östermelő évről évre jelentős nyereséget ért el. A ló tartónál a vizsgált öt évből csak 2002 és 2004 volt nyereséges, általában veszteség jellemezte az ágazatot.

A felmért állattartó gazdaságoknak csupán 35%-a volt elégedett támogatások igénybevételeinek feltételeivel, 65%-a nem, legfőképpen arra panaszkodtak, hogy nem megfelelő a tájékoztatásuk a számukra elérhető támogatásokkal kapcsolatban

és az igényléshez is csak csekély segítséget kapnak. A megkérdezettek 40%-a egyszerűsítene -, 60%-a pedig szigorítaná a támogatások igénybevételének feltételeit. Mindannyian egyetértettek abban, hogy a támogatási összegek növekedtek és a támogatási lehetőségek is bővültek. A felmérésben szereplők 91%-a gondolta úgy, hogy a támogatások által jövedelmezőbb lehet a gazdálkodás. 82% tapasztalta úgy, hogy az Európai Unióhoz történt csatlakozásunkat követően a piaci környezet instabilabbá vált és bizonytalanabb az állati termékek értékesítése.

A rendelkezésre álló támogatások maximális kihasználása esetén az ágazatok jövedelemtermelő képessége jelentősen javulhat. A húshasznú anyánkénti támogatás 1008 Ft-tal, a hektáronkénti támogatás pedig 18 586 Ft-tal növelné a nyereséget, ez a magyar merinókat tartó gazdaságoknál 2460 -, illetve 14 405 Ft (3. táblázat). A szürkemarhát tartóknál 171 246 -, a tejlő tehenészeteknél pedig 50 113 Ft-tal növekedne az egy tehenre számított jövedelem (4. táblázat).

3. táblázat

**A juhtartók által igénybe vehető különböző támogatások
összegei alapján kalkulált jövedelem**

Megnevezés	magyar merinó anyajuh	húshasznú anyajuh
Nettó jövedelem (Ft/anyajuh)	3570	3611
Az igényelhető támogatási formák és összegei (Ft/anyajuh)		
Anyajuhtartás támogatása	1452	
Kedvezőtlen adottságú területeken történő anyajuhtartás támogatása	1008	1008
Területalapú támogatás	4200	4726
Kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatása	3665	2577
NVT – Agrár-környezetgazdálkodási Támogatások (Gyepgazdálkodási agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport)		
Alapszintű gyepgazdálkodási célprogram (gyepes élő- hely gondozása)	3270	3679
Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram	3270	3679
Kiegészítő agrár-környezetgazdálkodási célprogram (gyepterületeken történő cserjeirtás)	-	3925
Jövedelem összesen az igényelhető támogatási összegekkel kalkulálva (Ft/anyajuh)	20 435	23 205
Egy szűkös megélhetési szintű 4 tagú család éves jövedelemigénye (Ft/év)	2 256 000	2 256 000
szükséges gazdasági méret (anyalétszám, db)	110	97
Egy átlagos megélhetési szintű 4 tagú család éves jövedelemigénye (Ft/év)	3 072 000	3 072 000
szükséges gazdasági méret (anyalétszám, db)	150	132

Forrás: Saját számítás a gyűjtött adatokból

4. táblázat

A tejhasznú – és a szürke marhát tartók által igénybe vehető különböző támogatások összegei alapján kalkulált jövedelem

Megnevezés	tejhasznú tehén	húshasznú tehén
Nettó jövedelem (Ft/tehén)	169 954	57 247
Az igényelhető támogatási formák és összegei (Ft/tehén)		
Anyatehéntartás támogatása	-	
Extenzifikációs szarvasmarhatartás támogatása	-	11 702
Területalapú támogatás	18 904	23 630
Kedvezőtlen adottságú területek (KAT) támogatása	16 493	20 616
NVT – Agrár-környezetgazdálkodási Támogatások (Gyepgazdálkodási agrár-környezetgazdálkodási célprogram csoport)		
Alapszintű gyepgazdálkodási célprogram (gyepes élő- hely gondozása)	14 716	18 395
Ökológiai gyepgazdálkodási célprogram	-	18 395
Kiegészítő agrár-környezetgazdálkodási célprogram (gyepterületeken történő cserjeirtás)	-	19 624
Magyar szürke szarvasmarha célprogram	-	35 548
Szarvasmarha célprogram		23 336
Jövedelem összesen az igényelhető támogatási összegekkel kalkulálva (Ft/tehén)	220 067	228 493
Egy szűkös megélhetési szintű 4 tagú család éves jövedelemigénye (Ft/év)	2 256 000	2 256 000
szükséges gazdasági méret (tehénlétszám, db)	10	10
Egy átlagos megélhetési szintű 4 tagú család éves jövedelemigénye (Ft/év)	3 072 000	3 072 000
szükséges gazdasági méret (tehénlétszám, db)	14	13

Forrás: Saját számítás a gyűjtött adatokból

Az elemzések azt mutatták, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű Régióban jelentős extenzifikálási programot célszerű végrehajtani, melynek során a fejlesztési-kitörési lehetőségek között a gyepre alapozott állattenyésztés a jelenleginél jóval nagyobb szerephez jut. A meglévő gyepterületek hasznosításában a legeltetési állattartás kínálja a léghűsítőbb

és az osztársadalmi célokhoz legjobban illeszhető megoldást. A felmérésekből kiderült, hogy a juhászatok, a szürkemaráhát – és a lovat tartó gazdaságok – egy kivételével - messze nem használták ki a gyepek termését, ugyanakkor az is tény, hogy a tejhasznú tehének esetében nem állt arányban a tartott állomány és a legeltetett terület, mivel több állatot tartottak, mint azt a gyepterület tartó képessége indokolta volna.

A Régió gyepterületeinek kihasználtsága rendkívül alacsony, 2005-ben a hasznosítatlan gyepterület az összes gyepterületből 47,1% (91 212 ha) volt. A gyepek szénahozama is biztosítaná a 4-4,5 anyajuh és báránya -, a 0,8-0,9 húsmarha -, illetve az 1-1,1 tejelőmarha és borja éves takarmányát. A hasznosítatlan gyepterület maximális kihasználásával a szerző a következőképp kalkulált: 15%-a kaszáló terület, 15%-a tejelő tehén-, 40%-a húsmarha- és a maradék 30%-a az anyajuhtartás takarmányellátását szolgálja. A hasznosítatlan gyepterület alapján az indokolt állatlétszám bővítés 152 326 vegyes állatlétszám, mely számosállat-egységben kifejezve 42 111. A gyepgazdálkodás és a húsmarhatartás óriási tartaléka a Régió versenyképességének (5. táblázat).

5. táblázat

A legeltetési állattartás fejlesztésének lehetséges irányai és arányai a Régió hasznosítatlan gyepterületein

állattartás	állattartó képesség (anyaállat+szaporulat/ha)	gyep (ha)	létszám (db)	számosállat egység
legelő állatok				
anyajuh	4	27 364	109 456	7815
húsmarha	0,8	36 485	29 188	23 350
tejelő marha	1	13 682	13 682	10 946
nem legelő állatok				
megnevezés	szénahozam (t/ha)	gyep (ha)	összes szénahozam (t)	
kaszálónak használt terület	2,25	13 682	30 785	
a hasznosítatlan gyepterület összesen (ha)				
91 212				
indokolt állatlétszám bővítés (db)				
152 326				
indokolt állatlétszám bővítés (számosállat egység)				
42 111				

Forrás: Saját számítás

A kalkulációk alapján a Régió összes gyepterülete összesen 323 247 állat (vagyis 89 363 számosállat) eltartására lenne képes, a 2005. évi 77 000 (5498 számosállat) anyajuh - és 33 000 tehén (26 400 számosállat) létszámhoz képest (2. ábra).

2. ábra

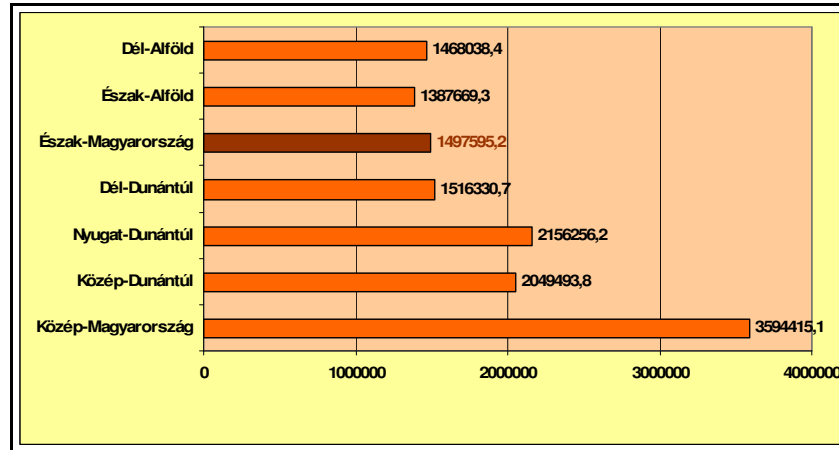
A Régió összes gyepterületének lehetséges (potenciális) állattartó-képessége

összes gyepterület		193 561 ha
LEGELTETÉSSSEL		
30%-án anyajuh	232 273 db	16 584 számosállat
40%-án húsmarha	61 940 db	49 552 számosállat
15%-án tejelő tehén	29 034 db	23 227 számosállat
LEGELTETÉS NÉLKÜL		
15%-a kaszáló	29 034 ha	65 327 t széna

Forrás: Saját számítás

A Régióban az összes gyepterületnek az előzőekben kalkulált gyephasznosításával és az így elérhető jövedelmet figyelembe véve az egy főre eső GDP-t 21 463 Ft-tal növelhetnék. Ennek hatására a foglalkoztatottak létszáma 2445 fővel növekedne. Az állatállomány-fejlesztés számított jövedelmével és a 2445 új foglalkoztatottal kalkulálva a regionális versenyképességi mutató 2005-ben megállapított 1 429 117,1-ről 1 497 595,2-ra növekedne (3. ábra). Ezzel jelentősen maga mögött hagyná az Észak- és a Dél-alföldi Régiókat, valamint jelentősen megközelítve a Dél-dunántúli Régió versenyképességét. A fejlesztések hozzájárulnának a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékéhez, mintegy 25,3%-kal növelve azt. Ezáltal a mezőgazdaság GDP-hez való hozzájárulása 4,4%-ról 5,9%-ra növekedne, így a regionális rangsorban a negyedik helyet foglalná el, megelőzve a Nyugat-dunántúli Régiót. Ilyen módon a jelenleg a hasznosítatlan gyepek termésének jelentős szerepe lehetne a versenyképesség növelésében.

3. ábra
A regionális versenyképességi mutató régiókénti alakulása
a fejleszhető állatállomány számított jövedelmével és a
kalkulált foglalkoztatottak számával (2005)

Forrás: Saját számítás

III. ÚJ ÉS ÚJSZERŰ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

- 1. Az ország északi térsége (1997 óta: Észak-magyarországi Régió) mezőgazdaságának átlagon aluli teljesítménye a '89-es rendszerváltást követően tovább romlott és a vizsgálatok szerint 2005-ben érte el addigi mélypontját.** Mind az egy főre jutó GDP-hez való hozzájárulás mértékében, mind pedig a komplex regionális versenyképességi mutató alapján a hét régió közül az utolsó helyen található. **A GDP országos átlagához képest mindössze 65%-nyi a hozzájárulás mértéke a vizsgált időszakban (2001-2005) 3%-kal csökkent,** melynek okai: (1) a munkanélküliek mezőgazdasági alkalmazásának alacsony foka; (2) az állatlétszám drasztikus csökkenése; (3) a gyepterületek alulhasznosítása; (4) az új támogatási lehetőségek kihasználatlansága.

- 2. A vizsgálat alapján kimutatható, hogy a lehetséges támogatási források maximális kihasználása esetén a húshasznú juhtartásban 19 ezer-, a magyar merinónál 17 ezer-, a húshasznú szürkemarhánál 171 ezer-, a tejtermelésben pedig 50 ezer forinttal növekedhetne az egy anyaállatra és szaporulatára számított jövedelem mennyisége.** Ez a növekedés állatfajonként és hasznosítási irányonként eléggé eltérő, de a 2005. évihez képest mindegyiknél tetemes. Azért érdekes mindez, mert a többletjövedelem forrása (alapja) túlnyomóan az a gyepterület, illetve az ehhez kötődő támogatás lehetne, ami most részben vagy egészben kihasználatlan.

- 3. Az erre irányuló kalkulációink alapján megállapítható, hogy a gyepre alapozott állattartáshoz elnyerhető támogatások maximális igénybevétele esetén és az állati-termékek árának jelenlegi színvonalán egy négytagú család szűkös, illetve átlagos szinten történő megélhetéséhez (a KSH szerint ez évi 2 256 000-, illetve 3.072.000 Ft jövedelmet jelent) 97-132 húshasznú-, illetve 110-150 merinó fajtájú anyajuh, vagy 10-13 húshasznú szürkemarha, vagy 10-14 tejelő tehén, illetve 22-30 ló tartásával lehetne a szükséges jövedelmet megtermelni.**

- 4. A Régió összes gyepterületének szakszerű kihasználásával 89 363 számosállat tartására nyílna lehetőség, ami közel háromszorosa a jelenleginek. A megnövekedett állatlétszám olyan mértékben növelhetné az ágazat összjövedelmét, aminek következtében 21 463 forinttal nőne az egy főre jutó GDP értéke és 2445 fővel az állattenyésztésben foglalkoztatottak létszáma. Az állattenyésztésből származó többletjövedelmet, valamint a 2445 főnyi foglalkoztatotti létszámnövekedést figyelembe véve a regionális versenyképességi mutató (RVM) a 2005. évi 1 429 117,1-ről 1 497 595,2-ra változna azáltal, hogy a mezőgazdaságnak a GDP-hez való hozzájárulása 4,4 %-ról 5,9 %-ra növekedne. Így a régiók rangsorában a 4. helyet foglalná el az Észak-magyarországi Régió.**

IV. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

Idegen nyelvű lektorált tudományos folyóirat cikk:

1. **Judit Vincze – Antal Tenk** (2007): Efficiency analysis of a sheep farm. Acta Agronomica Óváriensis, Mosonmagyaróvár, 2007. Volume 49. Number 1., p. 103-112.

Magyar nyelvű lektorált tudományos folyóirat cikkek:

2. **Vincze J. – Dr. Harcsa A. – Kiss Cs.** (2006): A juhászat jövedelemviszonyai egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei gazdaságban. Gazdálkodás 16. számú külökiadása, 2006. 50. évfolyam, p. 81-87.
3. **Vincze J. - Tenk A. - Németh A. - Falusi B.** (2007): Juhászatra specializált telepek nyeresége. Gazdálkodás 20. számú Különkiadás, 2007. 51. évfolyam, p. 126-132.

Teljes terjedelemben idegen nyelven megjelent proceedingek:

4. **Vincze, J. – Harcsa, A. dr. – Kiss Cs.** (2006): Profitability of a Borsod-Abaúj-Zemplén county sheep farm (support – in bottom of bag?) (*előadás angol nyelven*). Within the European Union III. Nemzetközi Konferencia, NYME-MÉK, Mosonmagyaróvár, 2006. április 6-7.

Teljes terjedelemben magyar nyelven megjelent proceedingek:

5. **Vincze J.** (2005): Az Észak-Magyarországi Régió agrárfejlődésének száz éve (Fokozatos felzárkózás avagy végleges leszakadás?). XXVII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Agrárökonómia „B” tagozat, Szarvas, (a Versenydolgozatok tartalmi kivonatai p. 56.) 2005. március 31.- április 2.

6. **Vincze J.** (2005): A mezőgazdaság regionális elmaradottságának néhány mutatója az Észak – Magyarországi Régióban. Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar és az Állattenyésztési Tudományok Doktori Iskola XI. Ifjúsági Tudományos Fórum, Keszthely, 2005. március 24.

7. **Vincze J.** (2005): Az Észak-Magyarországi Régió elmaradottságának mezőgazdasági aspektusai. MTA VEAB Konferencia, „Fenntartható fejlődés, fenntartható társadalom és integráció”, Komárom, 2005. április 28.

8. **Vincze J. – Dr. Harcsa A. – Pusztainé Káldi J. - Kiss Cs.** (2005): A juhtenyésztés jövedelmezőségének vizsgálata egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei gazdaságban. A Gazdálkodásban 1995-2005 között publikált PhD hallgatók I. Tudományos Konferenciája, NYME-MÉK, Mosonmagyaróvár, 2005. október 14., Gazdálkodás 14. számú külöнкиadása, 2005. XLIX. évfolyam.

9. **Vincze J. - Tenk A. - Németh A. - Falusi B.** (2007): Juhászatra specializált telepek nyeresége. Gazdálkodás 1957-2007 Konferencia, NYME-MÉK, Mosonmagyaróvár, 2007. április 25-26., Gazdálkodás 20. számú Külöнкиadása 2007. 51. évfolyam.

Idegen nyelvű poszterek:

10. **Vincze, J. – Kiss, Cs.** (2005): Hundred years of agricultural development of the North – Hungarian Region (Gradual closing up or final sunsidence?). „Verseny élesben” Európa - Napi Konferencia, NYME-MÉK, Mosonmagyaróvár, 2005. május 5-6.

11. **Vincze, J. – Harcsa, A. – Kiss Cs.** (2006): Earning power of a Borsod-Abaúj-Zemplén county sheep farm. X. Nemzetközi Agrárökonómiai Tudományos Napok, Károly Róbert Főiskola, Gyöngyös, 2006. március 30-31.

Magyar nyelvű poszter

12. **Vincze J.** (2006): A juhágazat jövedelemváltozása a hozamok és a támogatások tükrében egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei gazdaság példája alapján. XXXI. Óvári Tudományos Nap, NYME-MÉK, Mosonmagyaróvár 2006. október 5.